

Ivo Svetina

»POVSOD JE NAJINA LJUBEZEN Z NAMA«

Ena od pesmi, ki jih je Ciril Zlobec objavil letošnjo pomlad, nosi naslov *Umiranje besede*. Pesem, oblikovana kot klasičen sonet, se, ujeta v strogost forme, sprašuje, kot govori že sam njen naslov, o življenjski moči, z eno besedo o življenju besede. Pesnik, ki je v trinštiridesetih letih, od leta 1953, ko je skupaj s svojimi pesniškimi tovariši Kovičem, Menartom in Pavčkom izdal za povojno slovensko poezijo prelomne *Pesmi štirih*, objavil devetnajst pesniških zbirk (dvanajst njegovih pesniških knjig pa je izšlo v prevodih) – in je tako že po samem obsegu svojega pesniškega opusa, še bolj pa po izraziti in samosvoji poetiki, eden najvidnejših sodobnih slovenskih pesnikov – si mora v visokem popoldnevu svojega pesniškega ustvarjanja, skorajda že na cilju svojega dolgega in prazničnega romanja k Pesmi, nenadoma zastaviti prav zares najbolj temeljno vprašanje: kaj je z besedo? S pesniško besedo? S tisto Besedo, ki jo je pesnik skorajda pol stoletja klical k sebi, da je z njo koval pesmi, da je z njimi osmišljal svoje bivanje. S tisto Besedo, katere stvaritelj in hkrati visoki svečenik je vedno bil.

Ali smo priče onemu kot sol na rani pekočemu dvomu, ki je obšel celo Jezusa na križu, ko je podvomil v Boga in so se mu vse njegovo življenje in vera in trpljenje in ponižanje in radost in brezpogojna ljubezen razblinili kot privid v sončevem požaru? Ali nas je pesnik poklical, da prisostvujemo njegovemu najglobljemu in najusodnejšemu samospraševanju, v katerem vse njegovo življenje in delo obvisita nad brezdanjim breznom, v katerem je skrita poslednja skrivnost Neba in Zemlje, vsega Vesolja – tako zlate čebele kot belega cveta kot tudi ubogega človeškega bitja? In prav na dnu dna ona naša blede sestra, mati našega sna, senca večnosti in najgrenkejša kaplja, ki jo moramo vsi izpiti in ji rečemo smrt, ker ona sama se ne sprašuje po svojem imenu?

Vendar nas pesnik ni poklical, da z njim objokujemo »umiranje besede«, da mu pritrjujemo v njegovem dvomu v besedo, da skupaj z njim ugotovimo, da je bilo vse njegovo delo pisanje na vodo, petje v veter, zidanje na pesku. Pesnikovo spraševanje po besedi in njeni živosti je spraševanje besede same, ali še lahko živi, ali je v njej še tista prastara sila, ki je ob Stvarjenju spočela Stvarstvo (»V začetku je bila beseda«, Janezov evangelij); ali je še tista Luč, s katero je človek razsvetlil Zemljo in Nebo in poimenoval reči, pojave, misli, sanje. Bogove in svoje sinove. Ali je še Logos, ki od Heraklita Temačnega dalje pomeni »svetovni razum«, »vesoljno zakonitost«, bistvo Vsega?

Ciril Zlobec, tisti slovenski pesnik, ki že desetletja velja predvsem za pesnika ljubezni, življenjske sile (vitalizma), ki mu je – kljub dognanjem (sodobne) znanosti – nekakšna skrivnostna, nedoumljiva in nezaobsegljiva kozmična energija, ki napaja

in usmerja vse tisto, kar je živo, pa tudi ono, česar se življenje samó dotakne, na primer kamen, v omenjenem sonetu, tej kraljevski pesemski formi, vendarle pre-maga dvom v Besedo – kot Logos in Mitos (če Mitos razumemo kot odsotnost prisotnega) – in z zlato tehcnico pesniške večšine izmeri, v vrtincu časa, ki ga živimo, ki nas živi, in za katerega pesnik nedvoumno zapiše, da »zdaj naša noč vse daljša je postala«, kar pomeni, da se že bliža Vesoljna noč, polarna zima, v kateri bo naš sen dokončno postal ženin Smrti, »moč« in »težo« Besede, njeno zavezujočnost in usodnost za človeško bitje. Sprašuje Besedo, ali še lahko »prerokuje«, ali še lahko »oznanja«, ali kljub temu, da »na prsi svoje smrti glavo sklanja«, da »v temna brezna sebe gleda« in da »golči prerezanega grla«, ali bo kljub tem smrtnim mukam še lahko vzdržala in trajala, mati in žena človeškega bitja?

S tem ko pesnik Besedi zastavlja taka vprašanja, sprašuje samega sebe in vse svoje dosedanje delo, delo z besedami, ki jih je vlival v čudežne čaše pesmi, ali še lahko traja, ali še lahko živi. A še več: v pesnikovem spraševanju je zajet tudi tisti čas, ko njega več ne bo, ker vse njegovo delo, vse njegove besede in Beseda sama, so bili prisposoda večnosti. Življenja, ki premaga življenje in se z Zemlje preseli na Nebo, da čebela zvezda postane, da se travnik zvezdna meglica v dnu vesolja razcveta.

To in tako pesnikovo spraševanje pa ni več le zadovoljevanje pesniške večšine, tešenje slasti po zidanju novih svetov z besedami, to ni več le dobro, večče napisan sonet, ampak je vrhovno, možato in kruto dejanje, h kateremu je prej ko slej poklican vsak pravi pesnik. Ne gre več le za vprašanje vere ali nevere, ampak za biti ali ne biti. Pesnik ne more in ne sme biti samo večš izdelovalec sonetov, teh »malih arij«, kot jih je poimenoval Ezra Pound; pesnik mora, če prej ne, pa tedaj, ko njegovi otroci – pesmi – že odrastejo, še enkrat prehoditi vso svojo – že prehojeno – pot, jo osvetliti z lučjo, ki je Beseda, in brez samousmiljenja ali samovšečnosti sam sebi biti najstrožji sodnik. Ker ob uri Poslednje sodbe bo njegova pesem poklicana pred obličje Vélike Besede in če bo topla in resnična, kot je samo človeško srce, bo blagoslovljena, odrešena in povzdignjena. Zveličana. Če pa bo le odmev odmevov, veter v vetru, kaplja v oceanu, peščeno zrno v puščavi, bo pahnjena v brezdanje brezno, v večno trpljenje in pogubljenje. Pozabljenje.

Zatorej mora biti vse pesnikovo delo nenehno samospraševanje in pesnik sam sebi vrhovni Zakon in Sodnik. In Zlobčeva poezija to nedvoumno dokazuje. In to kljub temu, da – upravičeno – velja za enega najbolj harmoničnih, uglašanih, sozvočnih pesniških svetov v sodobnem slovenskem pesništvu. In četudi je danes, v času, ko »naša noč vse daljša je postala«, skorajda banalno zapisati, je Ciril Zlobec srečen pesnik, ki je s svojim pesniškim delom zaobjel vse svoje življenje, posvečeno besedam in Besedi, a hkrati tudi življenje svojega narodovega občestva, Slovencev, ki so vedno postavljali Besedo, svojo slovensko in slovesno besedo, še zlasti tisto, ki je bila zapisana, prelita v pesem, na oltar svoje zgodovine in domovine. Pojav, ki je tako značilen še zlasti za majhne narode, ki si zgodovine niso gradili z veličastnimi vojskami in gradnjo donebnih stolpov. Slovenska in slovesna zaveza Besedi, ki traja že od Primoža Trubarja dalje, cela štiri stoletja, kar priča o svojevrstni tradiciji sozvočja mitosa in logosa, pesnjenja in mišljenja, Besede in Ideje, zgodbe in zgodovine.

Izvir pesnikove sreče je v so-zvenenju njegovega bitja, njegovega srca, duše in raz-uma (zavesti) s svetom, v katerega je bil naroden. Z Nebom in Zemljo, z vsem Stvarstvom: s Ponikvami, pesnikovim rojstnim krajem, in globino nočnega neba, v katerega drobu se svetlikajo božanstva, ki jih je človeško bitje, v potu svojega obraza sklonjeno nad njivo vsakodnevne muke, poimenovalo za zvezde.

So-zvenenje, harmonična ubranost s svetom in njegovimi pojavi je v Zlobčevi poeziji – kljub temnim tonom, ki govorijo o hipih resignacije, dvoma, strahu, neuresničeni željah – terjala od pesnika govorico, glas in glasbo, ki se približuje himnični vznesenosti, ekstatičnosti, ki nastopi tedaj, ko pesnik iz-stopi iz svojega telesa in se v »ljubezni dvoedini«, tej pesnikovi temeljni sintagmi, zlije s so-bitjem, z ljubljeno, ki je hkrati ljubljeno in opevano bitje, a tudi že vse Stvarstvo: malo, toplo, nežno žensko veselje, v katerem pesnik hkrati postaja otrok ob ognjišču v »hiši očetovi« v Ponikvah na Krasu, a tudi že zvezda jutranjica, ki se zaveda svoje enkratnosti, svoje neponovljivosti. Zvezda nad prepadom brez dna in konca, ker v pesniku samem se razpira, da »v neslišno brezno, /padam vase/brez imena.« Zvezda večna, a obenem krhka in neobstoja kot kresnica, ker – tako zvezda kot kresnica morata, morata živeti, ljubiti, biti, četudi ob njej živi huda misel,

»da je življenje nič, vendar edini,
edini nič, ki vreden je življenja,«

(Ljubezen dvoedina, 1993)

S takim občutenjem sveta Zlobec nenehno vzpostavlja dialektično polarnost: Vse in Nič, Mitos in Logos, Dom in Svet, Ljubezen in Smrt. Nimamo opraviti le z izključujočimi se členi temeljnih bivanjskih dvojic, ampak s prav posebno »dramaturgijo«, izvirajočo iz najglobljega spoznanja, da so (vse) skrajnosti pravzaprav eno in isto, kajti celo živeti pomeni živeti za smrt, saj je vsak novorojenček tudi že »virtualni mrtvec«, ker v hipu, ko se rodi, že začne zoreti za smrt.

V tem spoznanju, ki je redek dar, je pesnik v soglasju tudi s tistimi evropskimi duhovnimi dogajanji, ki so ob vsej eklatantni absurdnosti človeškega bivanja pod obokom praznega Neba, saj bogovi in Bog ne živé več na nebu!, vendarle zmogla, kot npr. Albert Camus, toliko človeške in umetniške sile, vitalnosti, da so sredi Niča uzrla zlato oko Smisla in celo mitološkega Sizifa kot prototipa tistega junaka, ki so mu bogovi naložili najbolj absurdo kazen: valjenje skale na vrh gore, s katere se vedno znova v dolino skotali, s čimer je Sizifovo – človekovo – delo muka postalo in je docela »nekoristno in brezupno« (A. Camus v eseju Sizifov mit) – in ga prepoznali kot srečnega, četudi par excellence tragičnega junaka, ker zaveda se svoje tragične usode, svoje kazni, ki ji je ime Skala!

». . . ker si Sizif,
srečni Sizif,
ki z usodo meri se
in ve za slast
nedosegljivega,«

poje Ciril Zlobec v pesmi *Srečni Sizif* (Nove pesmi, 1985) Da, za »slast nedosegljivega« gre in pesnjenje je (predvsem) ta in takšna slast! Pesnikovo delo je lahko, če ga opazuje in ocenjuje tisti, ki mu je beseda le muka in ne dar, docela »nekoristno in brezupno«, saj se v pesmi ne da živeti, a tudi prodati jo je težko. V njej je seme »prometejskega upora«, ki je poskušal premagati nepremagljivo razdaljo med Zemljo in Nebom, med človekom in bogovi!

A sizifovsko usodo sodobnega, modernega in postmodernega človeka Zlobec povezuje – znova paradoksalno! – z ljubeznijo, z »ljubeznijo dvoedino«. V dveh sonetih (I., II.) *Srečna Sizifa* (Ljubezen dvoedina, 1993) pesnik izpove svojo kot skala(!) trdno vero, ki jo izpoveduje že od svojih prvih pesmi, objavljenih v *Pesmih*

štirih, da je ljubezen tisti čudež, s katerim je obdarjeno človeško bitje, človeški bitji – moški in ženska – in ki je kazen Neba, torej bogov, Boga, in iz nje izhajajočo muko in trpljenje spremenila v vitalno silo, vztrajanje, ki človeško bitje vedno znova sili biti, sili, priganja, goni, da *je!* In to prekleto valjenje skale navzgor proti vrhu Gore, je tisto, čemur se reče živeti in ljubiti življenje. Ker življenje je tako narejeno, da si »na vrhu« (gore), »ne da nanj bi kdaj« stopil, stopila moški in ženska, praglina tistega, čemur rečemo ljubezen. Ker Nebo (bogovi, Bog) ni človeku zaukazalo, naj ljubi! Prav obratno – prepovedalo je prvima moškemu in ženski, Adamu in Evi, da bi segla po sadežu z drevesa spoznanja in tako spregledala, bila deležna daru spoznanja! In se ugledala v svoji goloti, v svoji spolnosti, v svoji različnosti, ki ju dela za moškega in žensko in jima – njuna in ne božja! – narava ukaz(ovala)je: »Ljubita se!« In pod tem starozaveznim obnebjem Ciril Zlobec dodaja: »resnično ljubi le, kdor ne odneha. «In moški in ženska, Adam in Eva, nista odnehala in zato se je z njima začel človeški rod: rodili njuni otroci in otroci njihovih otrok in njihovi otroci – in tako vse do danes, do jutri, do Poslednje sodbe. Človeškemu rodu pa je bila naložena »sizifovska« muka, »absurdnost« trajanja, ki ga lahko pozlati le blažena bližina ljubljenega bitja. Povezani v ljubeče se pare se ljudje vzpenjamo po Gori navzgor proti vrhu, na katerega nikdar ne stopimo, ker vrh Gore se že dotika Neba, ki je prestol, kraljestvo Boga. Moški in ženska, ta ljubeča se dvojina, sta také temelj sveta, Zemlja sveta. In nad njima brezdanji nébes, prek katerega letajo ptice in v njihovem petju odmeva ljubezen človeških bitij, ki so tako na veke vekov odrešena kamnite samote, gluhosti in nemosti, Vesoljnega Molka, ki ni ne Beseda ne Logos, ampak Praznina.

Ljubezen, da, to je tisti véliki in prastari čudež, po katerem je bitje človek:

»Stari čudež: ko sva sama, nisva sama,
povsod je najina ljubezen z nama,
edini najin ôtrok je in – mati.«

Ciril Zlobec je srečen pesnik, ker on lahko poje, poje, ko drugi ne znajo niti molčati. Ker je odgovor starega modreca na vprašanje, zakaj ptič poje: »Ker ima pesem!«